

frojdovo i jungovo tumačenje snova

žarko trebešanin

O važnosti koju su najranije kulture pridavale snovima i tumačenju snova svedoče i sanovnici čija je starost oko 20. veka p.n.e. (sačinjeni u Egiptu i Mesopotamiji).²⁰ O značaju snova takođe nam govore ugledni visoki položaji koje su u državnim društvinama zauzimali ljudi koji su poznavali snove. U Egiptu su tumači snova posle dugogodišnjeg studiranja u »kući života« postajali najcjenjeniji stručnjaci. Onaj ko poznaje snove, kaže se u jednom starom spisu iz Mesopotamije, taj poznaje »srce svih stvari«. U Sparti su bili zaduženi državni činovnici (efari) da spavaju u specijalnim hramovima kako bi u snu dobili uputstvo za rešenje nekog teškog državnog problema.²¹ Tumačenje snova bilo je važno za mnoge bitne domene kulturnog i društvenog života. San i visoka politika bili su u tesnoj vezi. Ratovi se takođe nisu mogli zamisliti bez tumačenja snova. »Za Grke i druge istočne narode bio je ratni pohod bez tumačenja snova katkad isto tako nemogućan kao danas bez izviđanja avijatičara.«²² San je i u tesnoj vezi s religijom i Božjim otkrovenjem, jer se, smatraju religiozni pisci, Bog najčešće javlja koristeći san kao sredstvo. O tome svedoče brojni snovi u Starom zavetu.²³

Po prednaučnom shvatanju, snovi su ili natprirodni, božanski ili demonski porekla, ili su realna zbivanja o kojima nam san svedoči i u koje možemo imati puno poverenje. Ako neki urođenik sanja da mu je komšija ukrao kokošku, on će ujutru s pravom tražiti od njega da mu je vrati.²⁴ Ako je neki muškarac iz naroda Asianti sanjao da je imao seksualni odnos sa ženom drugom muškarca, njega kažnjavaju uobičajenom kaznom za preljubu kao i svakog drugog. Heraklit, Demokrit i Aristotel dolaze do shvatanja da su snovi produkt čovekovog mozga i njegovih čula, a ne »jezik bogova« i »lutanja duše«. Aristotel, koji smatra da su snovi nusproducit naše duše nastao pod uticajem spoljašnjih i unutrašnjih draži, anticipira teorije sna eksperimentalista. Platon (»Država«, str. 298) smatra da su snovi izraz naših asocijalnih, incestuznih želja koje se ispoljavaju jer je u snu razumni deo neaktivisan, i tako naslućuje Frojdovu teoriju. Za sve naučne, psihološke teorije snova karakteristično je da se snovi uzimaju kao funkcija psihičkog stanja i ličnosti srevača.

Dve osnovne i najznačajnije teorije o snu i njegovom tumačenju su Frojdova i Jungova teorija.

Frojdovo tumačenje snova

S Frojdovim delom »Tumačenje snova« (1900) počinje naučno, sistematsko istraživanje psihologije snova (ranije je u ovoj oblasti »carovala mrkla tama«, kaže Jung). Interesantno je napomenuti da je ova knjiga od epohalnog značaja, »Tumačenje snova«, koju mnogi merodavni psiholozи smatraju Frojdovim najboljim delom (sam Frojd je delio to mišljenje), imala katastrofalan pročin — da bi se prodao tiraž od 600 primeraka, trebalo je osam godina! Kritika je knjigu ili ignorisala, ili je o njoj pisala negativno, potmešljivo i pakosno.²⁵

Po neanalitičkom naučnom shvatanju, snovi su besmisleni, nerazumljivi i bezznačajni za psihički život. Međutim, laici i pesci oduvek su smatrali da snovi imaju značaj i da se on može tumačenjem otkriti. To intuitivno saznanje o smislu, značenju snova poznaje i Dostojevski, koji piše: »Posle buđenja, jak utisak nam svedoči da smo ostavili zauvek nešto neodgonetnuto. Smešimo se besmislenosti sna, a u najvećoj besmislici naslućujemo smisao, naš smisao, ono što je bitno za nas, našu misao i želju koja je oduvek postojala u našem srcu.« (»Idiot«, III deo, str. 586)

Frojdova teorija i metod tumačenja sna, kamen temeljac psihanalize, nastaju upravo proučavanjem ovih »beznačajnih«, »mističnih« pojava koje tadašnja nauka odbacuje kao »sramne« i nedostojne ispitivanja. Na osnovu izučavanja sna možemo otkriti sve one psihičke dinamizme koje otkrivamo na osnovu neuroze. San je, mada sličan simptomu, svima pristupačna pojava koja se javlja i kod zdravih, i tako nam, uz pomoć tumačenja,

omogućava veoma značajne uvide u dinamiku i strukturu psihičkih zbivanja koji su skriveni. San je još jedan dokaz, kaže Frojd, »da se velike stvari mogu pokazati u malim znacima«.²⁶ Od kolike je važnosti san za psihanalizu najbolje nam kazuju reči samog Frojda: »Ni na jednom drugom objektu ne može se tako brzo stići uverenje o tačnosti tvrdjenja s kojima psihanaliza stoji i pada.«²⁷ Analiza snova potvrđuje najvažnije pretpostavke psihanalize: »nesvesnost duševnih procesa, naročito mehanizme kojima se oni pokoravaju i nagonske sile koje se u njima ispoljavaju.«²⁸

Sistematsku analizu snova Frojd je započeo analizom jednog sopstvenog sna, od 24. jula 1895, koји se odnosio na jednu njegovu pacijentkinju. Za snove se zajedno sazvao i otkrio njihovu važnost u toku analitičarskog psihoterapeutskog rada, jer su mnogi bolesnici često navodili svoje snove umesto simptoma. Frojd je podvrgao snove istog metoda analize kao i druge simptome — fabije, opsesivne ideje, sumanute misli i dr., tj. primenio je na njih *metod slobodnih asocijacija*. Pacijent na svaki element sna iznosi svoje asocijacije — ideje, misli, emocije — i time ukazuje analitičaru put ka skrivenom smislu sna. Na taj način se od elemenata sna može stići do onoga što je nepoznato i čija je on zamenja.²⁹

San treba shvatiti u funkciji biološke potrebe za spavanjem, kada se psihički život potpuno odvraća od spoljašnje stvarnosti i kada se obnavlja potrošena energija. San ima svrhu da čuva spavanje, tj. da ne dopusti nadražajima (fizičkim, fiziološkim, psihičkim) da prodru u svest. Tako san nastaje kao kompromis između remetilačkog nadražaja i želje za spavanjem.

Da bi se shvatili snovi koji su nekad lepi, nekad ružni, katkad razumljivi, a katkad besmisleni, nekad veseli, nekad tužni, najbolje je poći od dečjih snova. *Dečji snovi* su kratki, »providni, povezani, razumljivi i nedvosmisleni. Oni nam otkrivaju da je ispunjenje želje suština sna. Proučavanjem snova pre svega vlastite dece, Frojd je otkrio da snovi imaju smisao, da san donosi i halucinatorno ispunjenje onih želja koje nisu ispunjene u stvarnosti, i da izopćavanje nije suštinsko obeležje sna. Ove neispunjene želje su kod dece svakidašnje želje da nešto lepo pojedu, da se voze, budu u prirodi, itd.³⁰ Proučavanjem dečjih snova otkrilo nam je suštinu i funkciju sna. »Snovi su otklanjanje psihičkih nadražaja, koji remete spavanje, putem halucinatornog zadovoljenja.«³¹ Dečji snovi nam se otkrivaju kao otvoreno ispunjenje nezadovoljenih želja.

Cinjenica je da su mnogi snovi nerazumljivi, nepovezani, besmisleni ili neprijatni, i to, izgleda, govori protiv pretpostavke da je san ispunjenje želja. Da bi to bilo jasno, treba razdvojiti očigledni sadržaj sna od latentnih misli sna koje tvore san. Tako san ima dve ravni: (1) *manifestni san*, sadržaj sna kojega smo svesni i (2) *latentne misli sna* koje su skrivene, potisnute. Očigledni san je tekst sna, tj. san onakav kakvog smo ga usnuli, a latentna sadržina sna je skriveni sadržaj do kojega smo došli tumačenjem (prateći slobodne asocijacije i povezujući ih) i ove misli su pravi sadržaj sna koji se odlikuje logičnošću i konzistencijom. Prema tome, očigledan san je »iskriviljena verzija sna koje se sećamo.«³² San je, kaže Frojd, »izopćena zamenja za nešto drugo, nesvesno«, a tumačenje snova se sastoji u otkrivanju tog nesvesnog. Frojd je neumorno istraživao prave misli sna i tako otkrivač želje kojih ne želimo biti svesni jer su sramne, strašne, memoralne ili detinaste, pa ih zato i nismo svesni. Pošto je uglavnom analizirao svoje snove, Frojd je s retkom hrabrošću i zadržljivim poštenjem otkrivač svoje najskrivenije želje i osobine koje bi malo ko priznao (častoljublje, ambicija, osvetoljubljivost). Time on otkriva da je zaista kod njega bila iznad svega strast za psihološkom analizom.³³

Otkriće *izopćenja snova* i cenzure vode Frojda do najznačajnijih otkrića u psihanalizi. »Izopćenje sna je ono što čini da nam se san prikazuje tako čudnim i nerazumljivim«, kaže Freud.³⁴ Cilj izopćenja sna je taj da se ne dozvoli da zabranjene i nepriznate želje povrede etičke i estetičke težnje ega. *Cenzura* je jedan od osnovnih uzroka izopćenja sna. Pitanje dinamike cenzure, to jest pitanje koje težnje vrše cenzuru i protiv kojih, jeste fundamentalno pitanje za razumevanje sna, a i šire za razumevanje psihičkog života uopšte. Cenzura se sastoji u prostom brišanju neželjenih delova (priznanje u snu), ili u modifikovanju, prikrivanju pravog sadržaja (kao što čini politički pisac u uslovima državne cenzure). Motiv cenzure je izbegavanje neprijatnosti (stida i straha). Svrha, cilj cenzure je, kao što smo rekli, da se ne dozvoli da u svest probiju neželjene ideje, želje, emocije. Mada je Frojd izričito naglasio da se ne slaze s uskim shvatanjem da su sni uvek ispunjenje erotskih želja, nema mu se to i danas pripisuje.³⁵ Po Frojdu, san je prikriveno ispunjenje jedne potisnute želje. Možemo slobodno reći da je u ovoj rečenici sažeto izraženo gotovo čitavo psihanalitičko učenje, odnosno ono što je u njemu suštinsko.

Cinjenica da je san nerazumljiv i da mu je potrebno prevođenje, tumačenje, rezultat je izopćavanja i, još šire, rada sna. Rad sna je »onaj rad koji skriveni san preobraća u očigledni«, a tumačenje je »rad koji ide u suprotnom pravcu i od očiglednog hoće da dođe do skrivenog sna«.³⁶

Mekanizmi rada sna, tj. sredstava pomoću kojih rad postaje neprovidan, izopačen i nerazumljiv su: sažimanje, pomeranje i simbolizacija.

Sažimanje se odnosi na činjenicu da je »očigledan san mnogo puta kraći od skrivenog sadržaja latentnog sna. Tekst sna je oskudan, siromašan, u poređenju s obimom i bogatstvom misli sna«.³ U manifestnom snu neki delovi iz pravog sna su jednostavno izbačeni. Drugi vid sažimanja je da se skriveni, nesvesni materijal sna, koji ima neke sličnosti, skuplja i stapa u jednu celinu, u tako sažetom obliku se pojavljuje u snu. Jedan elemenat sna je predeterminisan, tj. on je višestruko određen s više značajnih misli sna. Primer sažimanja je kada jedna ličnost u manifestnom snu, stapanjem više karakteristika nekoliko ljudi, postaje zamena više ličnosti koje su po nečemu slične međusobno — npr. dr M. u snu o Irmu, ili prijatelj R. u snu o prijatelju (»Tumačenje snova«, str. 142 i 145).

Pomeranje sna je možda glavno sredstvo za izopačavanje latentnih misli sna. Ono se sastoji u pomeranju naglasaka s bitnog na nebitno. Pomeranje je delo cenzure, a rezultat je da ono važno, značajno u latentnom snu, u manifestnom snu postaje sporedno, nevažno i obrnuto. »San je (...) drukčije centriran, njegova sadržina je grupisana oko drugih elemenata nego što su misli sna.«⁴ Drugi vid pomeranja sna je teško razumljiva aluzija.

Simbolizacija se odnosi na predstavljanje skrivenih ideja i želja pomoću nekih drugih predmeta i pojmove, čijeg pravog značenja nismo svesni. Simboli u snu su takvi elementi sna čije značenje ne samo da nije poznato sreća, već on nije u stanju ništa da asocira na taj elemenat. Simboli su stali i univerzalni prevodi jezika nesvesnih želja, predstava i misli. »Jedan stalak takav odnos između elemenata sna i njegovog prevedenja mi nazivamo simboličnim, a sam elemenat sna simbolom nesvesne misli sna.«⁵ Simbolično predstavljanje je nesvesno i opštelijsko, i javlja se, osim u snovima, i u bajkama, mitovima, izrekama i pesničkim tvorevinama, jednom rečju, u proizvodima drevnog, davno izumrlog »osnovnog jezika«. Tumačenje simbola sna je samo pomoćna tehnika asocijativne tehnike. Po Frojdu, u snu je dominantna seksualna simbolika.

Jedan od uzroka nerazumljivosti sna je nemogućnost predstavljanja apstraktnih odnosa i logičkih veza (npr.: zato, kao da, jer, ili-ili). Umesto, recimo, ili-ili, san jedinstveno nabraja (zamenjuje s »i«).

Jedan od faktora rada sna je i sekundarna obrada, tj. naknadna mlađa obrada i povezivanje nepovezanih i alogičnih misli i želja sna.

Prema odnosu želje i manifestnog sna, snovi se dele na: (1) dečje snove — neprikriveno ispunjenje nepotisnute želje; (2) snove odraslog — prikriveno ispunjenje potisnute želje; (3) strašne snove — neprikriveno ispunjenje potisnute želje.⁶ Prema Frojdu, uvek je za latentni san bitna neispunjena želja, dok su brige, opomene, pokušaji rešenja, namere i sl. samo sporedan materijal koji ova nesvesna želja koristi. Želja koja je od presudnog značaja za formiranje sna je obično neka infantilna želja u potisnutom stanju.⁷ Strašni, mučni snovi su ranije uzimani kao dokaz protiv pravila da je san ispunjenje želje. Njih je Frojd objašnjavao kao ispunjenje potisnute mazohističke želje sve dok 1921. (»S onu stranu principa zadovoljstva«) nije uveo instinkt smrti. Jedini pravi izuzeci od pravila da je san ispunjenje želje su snovi u traumatskoj neurozi.

Jungovo tumačenje snova

Snovima je Jung posvetio izuzetnu pažnju i oni predstavljaju jednu od najvećih oblasti njegovog istraživanja i interesovanja. Za njih je počeo da se interesuje još u detinjstvu, jer su mu snovi bili bogati, raznovrsni, neobični i puni složenih simbola čiji je smisao još tada hteo da odgovori.

Snovi imaju smisao i naročito su važni za razvoj ličnosti (za proces individualizacije). San je izdanak nesvesnog i analiza snova je pogodna i važna za upoznavanje nesvesnog. San je najkraći i najbolji put za upoznavanje nesvesnih zbiljanja. San može da nam otkrije »celokupni program nesvesnog«.⁸

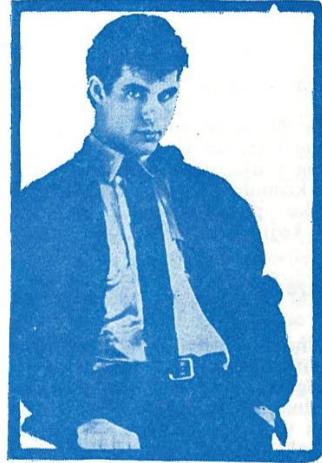
Još 1909. Jung je posumnjao u Frojdovo tumačenje snova, kada je tvorac psihanalize podvršao analizi jedan Jungov značajan san. Jung je sanjao kako se nalazi u sobi iz 18. veka, onda silazi u sobu iz 16. veka, zatim u podrum, a iz podruma u pećinu koja je ličila na neku preistorijsku grobnicu. U njoj su se nalazila dva kostura. Frojd, sledeći svoj način tumačenja, traži od Junga asocijacije i sve više se udaljava od sna da bi otkrio neki potisnuti kompleks i nepriznate želje. Na Frojdovo navaljivanje, prema kazivanju samog Junga, Jung »prijnajee« da je san izraz agresivnih sklonosti prema svojim bliskim srodnicima. Međutim, u duši on oseća i smatra da san predstavlja njegov život i njegov unutrašnji duhovni razvoj (boji se da to saopšti Frojdu, jer bi to značilo njegov rastanak s učiteljem i prijateljem).⁹

Jung ne želi da se udalji od »manifestnog sna«, jer želi da razume poruku nesvesnog. Značenje sna je sadržano u samom zbiljanju sna, a ne nalazi se iza njegove fasade. Po Jingu je »manifestna slika sam san i sadrži sav smisao«.¹⁰ Polemišući s Frojdom, Jung kaže: »Sumnjam da smemo da prihvatom da je san nešto drugo nego što se čini da je. Pre sam sklon da se

pozovem na drugi autoritet, naime, na jevrejski *Talmud*, koji kaže da je san svoje sopstveno tumačenje. Drugim rečima, ja uzimam san za ono što on jeste.«¹¹

Jung definisiše san kao »spontano samopričavanje aktuelnog stanja nesvesnog u simboličkom izražajnom obliku«.¹² Prema tome, san prikazuje sve ono što se nalazi u nesvesnom, i to kako u ličnom nesvesnom, tako i ono što se nalazi u kolektivnom nesvesnom. San nije prikriveno, izopačeno izražavanje potisnutih želja, već je neko saopštenje nesvesnog koga želi da bude shvaćeno. San teži da bude razumljiv, ali su nesvesne misli često nejasne i jezik je prelogičan, simboličan, te je zbog toga (iz tehničkih razloga) ponekad nerazumljiv.

Funkcija sna je da prikaze našu aktuelnu situaciju i da ukazuje na moguće buduće posledice, da nadoknadi (kompenzuje) jednostranost svesti i da usmeri naš razvoj. San je »informativni i kontrolni organ i stoga najdelotvorne pomoćno sredstvo pri izgradnji ličnosti«.¹³ San ima kompenzatornu, regulativnu i prospektivnu funkciju. Rezultat kompenzatorne samoregulativne funkcije jeste ispravljanje jednostranog postojecog stava (koji često može biti opasan) i dalje napredovanje na putu individualizacije.¹⁴ Pni tumačenju snova uvek se treba pitati: kakav smisao ima ovaj san za aktuelnu snevačevu situaciju? Prospektivna funkcija se ogleda u tome što je san anticipacija budućeg stanja i ponašanja ličnosti. San može imati i reduktivnu funkciju, ako ličnost sebe precenjuje u svesnom ponašanju (san ga tada vraća na pravo mesto). San treba da očuva psihički sklad i ravnotežu, na taj način što će da omogući čoveku bolji uvid u svoju celokupnu situaciju (što ličnost često nije u stanju da vidi, jer nesvesno ne želi da vidi) i da mu otkrije ono što je u svom psihičkom životu zapostavio, odgurnuo. Time ga san opominje i tera da nadoknadi jednostranost svog svesnog života. Tako, na primer, ljudi koji imaju preterano dobro mišljenje o sebi, ili su previše ambiciozni, često sanjaju snove u kojima padaju s visokih mesta. San ih time upozorava na opasnost sadašnjeg života. Jedan čovek, koji je bio Jungov kolega, sanja je da planinari i da je kročio u svemir. Pošto je planinar, Jung ga je opomenuo da taj san znači realnu opasnost, predskazanje nesreće. Čovek ga nije poslušao i survao se. Drugi čovek, opet, sanja kako čita neku knjigu o organizaciji pogona, jedan pas ga uzalud saleće, jer ga ovaj uopšte ne primećuje. San upozorava čoveka da je suviše zanet intelektualnim radom i zanemaruje svoje nagone.

U vremenima krize, depresije, san često pokazuje put, do-
nosi svetlost i raspoloženje, ukazuje na moguć put razvoja.

Snovi su, zato, značajan pokazatelj i faktor procesa indivi-
duacije. Snovi nam otkrivaju one prepreke koje nam stoje na
putu da budemo ono što jesmo.

Funkcija sna proizilazi iz shvatanja o funkciji nesvesnog (kanta za smeće, prljavo dno duše ili mudri savetodavac, vrelo stvaralačkih ideja, moralu itd.). Pošto nesvesno ima uvid i u budućnost i drevnu prošlost, san, po Jungu, može proricati budućnost i otkrivati mitske temelje (o postanju, uskrsnuću, spa-
senju itd.). Primer: snovi osmogodišnje devojčice koji su joj na-
govestili smrt.¹⁹

Metod tumačenja zahteva individualni pristup. Tumačenje snova zavisi od situacije onoga koji sanja, njegovog uzrasta, introversnosti ili ekstraversnosti, od pola. Umesto slobodnih asocijacija, Jung koristi utvrđivanje konteksta, tehniku kojom se otkriva značaj pojedinih delova sna za ličnost snevača i metod amplifikacije, proširivanje, obogaćivanje simbola sna. Elementi sna se obogaćuju onim što o njima svesno zna onaj koji je sanjao i njegovim tumačenjem, a onda se proširuju tumačenjem analitičara. Tumačenje može biti na subjektivnom i objektivnom nivou. Na objektivnom nivou se tumači u prvoj polovini života (otac sanja dete kako je pregaženo — realna opasnost preti detetu); na subjektivnom nivou kada potomstvo sanja stariji čovek (detе je simbol njegovih mogućnosti kojima preti opasnost). Jung obraća veću pažnju simbolima i onome što je poznato, a što stoji umesto nečega što je nesvesno, nepoznato, tajanstveno i nepojmljivo za razum. Simboli izražavaju zbivanja u nesvesnom, ali su ujedno i dinamički faktori. Tumačenje se ne ograničava na lične simbole, već obuhvata i simbole kolektivno nesvesnog. Na kraju Jung naročito ističe vrednost tumačenja serije snova koji se dopunjaju. Samo u sklopu ove celine jedan san ima svoj smisao, jer se tek tad potpuno otkrivaju osnovni sadržaji i motivi.²⁰ Snovi iz jedne serije »se svrstavaju oko sa-
dašnje najvažnije unutrašnje okolnosti, oko jednog kompleksa, oko konflikta koji je zreo da postane svjestan i da bude ri-
ješen«.

Struktura sna je slična strukturi drame i ima sledeće delo-
ve: (1) ekspoziciju (mesto, lica); (2) zaplet; (3) kulminaciju (izne-
nađujući obrт); (4) rešenje.

Snovi mogu biti »mali« i »značajni«, krupni sni. Mali, sva-
kodnevni sni izraz su trenutne, u osnovi nevažne situacije. Zna-
čajni sni govore gde smo, šta nam nedostaje i kuda idemo, i
oni »nas smještaju u tok opšteldudske sudbine«.²¹ Oni govore o
važnim stvarima, saopštavaju značajne poruke i koriste poznate
arhetipske simbole.

Jungovo i Frojdovo tumačenje snova — sličnosti i razlike

Frojd i Jung se slažu u tome da: (1) snovi imaju smisao, (2)
snovi predstavljaju derivat nesvesnog i (3) da je tumačenje sno-
va via regia za izučavanje nesvesnog i njegovih mehanizama. S
učenjem o snovima psihanaliza je krenula »korak dalje od psi-
hoterapeutskog postupka do dubinske psihologije«.²² U snovima se
otkriva nesvesno pomoću jezika koji je arhačan, prelogičan
i simboličan.

Frojd i Jung se duboko razilaze u pogledu: prirode sna,
funkcije sna i metode tumačenja.²³

Po Jungu, suština sna nije samo ispunjenje želja. U nje-
mu nalazimo brige, pokušaje rešenja problema, razmišljanja,
planove, anticipacije, vizije itd.²⁴ Jung se ne slaže s Frojdovim
koji izničiće kaže da je san samo »jedna iluzija, fasada«.²⁵ Po njemu je »san prirođni događaj i nemal vidljivog razloga za prepo-
stavku da je on tek lukavi pronalazak, određen da nas zavede i
da nas odvede u zabludu«.²⁶ Dok Jung ne pravi razliku između
manifestnog i latentnog sna, po Frojdiju je shvatanje o izopće-
nju i cenzuri »jezgro shvatanja o snovima«.²⁷ Dok su, prema Froj-
dovoj teoriji, snovi izraz nesvesnih, uglavnom asocijalnih želja,
Jungova teorija je šira; po njoj, u snu se izražava »sve ono što
je potisnuto u jednoj ličnosti, što ide na štetu njenoj potpunosti
i savršenstvu«.²⁸ Regulativnu, ispravljačku ulogu sna ističe i
Jungov učenik Aeppli: »San potvrđuje ono što svijest gura
ustranu i tako uspostavlja red cjeline.«²⁹

Dok Frojd san tumači kauzalistički, tj. traži uzroke koji su
doveli do njega, Jung smatra da je to nedovoljno i pita se kak-
vu svrhu, kakav cilj ima san za sadašnju situaciju i budući raz-
voj ličnosti, tj. uključuje i finalistički pristup. Jung smatra da
naš san saopštava važnu »poruku«, a Frojd izričito tvrdi: »San
je potpuno asocijalni duševni produkt, on nema šta da saopšti
drugome...«³⁰

Jung naročito kritikuje Frojdovu tehniku slobodnih asoci-
acija kao metod tumačenja snova. »S takozvanim slobodnim aso-
cijacijama ne dosegavam dalje do cilja, naime, isto toliko us-
pešno kao kad bih pokušao da ovim metodom odgonetnem he-
titško pismo. Naravno da ovim metodom dolazim do svojih kom-
pleksa, ali za tu svrhu mi nije potreban san, već mi za to isto
tako dobro može poslužiti neki saobraćajni znak zabrane ili ne-
ka rečenica iz novina. Sa slobodnim asocijacijama nailaze i
kompleksi, ali smisao sna samo izuzetno.«³¹ From smatra da je

ova »metoda beskrajnih asocijacija izraz otpora prema razumi-
jevanju pravog značenja sna«.³²

From kritikuje Frojda zbog toga što je smatrao da su sno-
vi zadovoljenje samo iracionalnih želja. Jung išti autor zamera
što smatra da se u snovima javlja glas koji nas transcendira.³³
From smatra, slično Jungu, da su snovi naša važna saopštenja
nama samima, i da snovi mogu biti izraz i iracionalnog i racio-
nalnog u nama, i da izražavaju želje, uvide, brige, teskobu, itd.
Po Fromu, san je »smislen i značajan izraz bilo koje mentalne
aktivnosti u stanju sna«.³⁴ Ovaj autor koristi metod tumačenja
koji je kombinacija obe metode (Frojda i Junga). Fromov do-
prinos analizi snova je postavka o univerzalnom simboličkom je-
ziku koji je išti za sve ljude i sve kulture u svim vremenima. U
simboličkom jeziku ono što je unutrašnje, proizvod naše duše i
duha, izraženo je čulnim iskustvom spoljašnjeg sveta. Simboli
mogu biti konvencionalni, slučajni, ali i univerzalni. From ve-
oma uspešno, bolje nego Frojd, primenjuje dostignuća iz psihona-
lize, posebno iz analize snova, u analizi mitova (mit o Edipu
i mit o stvaranju), bajke (»Crvenkapica«) i literature (»Pro-
ces«).³⁵

Savremena istraživanja sna slažu se u tome da funkcija sna
nije ispunjenje želja, već da je u pitanju druga, šira biološka
funkcija, da je u pitanju snaga motivacione neutralne, čiji je
izvor u mozgu,³⁶ ili više funkcija: asimilacija anksioznosti, zadovoljenje impulsa, katarza, sinteza, vladanje, itd.³⁷ Po Hidildru,
san ispunjava biološku funkciju prilagođavanja i njegova funk-
cija je rešavanje problema s kojima se ličnost suočava. Po nje-
mu, »sve što je predmet naše brige, može postati predmet na-
šega sna«.³⁸

NAPOMENE:

¹ Aeppli, E., »San i tumačenje snova«, Matica hrvatska, Zagreb 1967, str. 67.

² Anohin, P. K., »Snovi i nauka«.

³ Freud, S., »Tumačenje snova«, II, Matica srpska, Novi Sad 1970, str. 132—137, 281, 308, 311.

⁴ Freud, S., »A Dream wish Bore Testimony«, Collected Papers, vol. II, Hogarth Press, London 1971.

⁵ Freud, S., »A Metapsychological Supplement to Theory of Dreams«, Collected Papers, vol. IV, Hogarth Press, London 1971.

⁶ Freud, S., »O snu« u »Tumačenje snova«, II, Matica srpska, Novi Sad 1970.

⁷ Freud, S., »Uvod u psihanalizu«, Matica srpska, Novi Sad 1970, str. 77, 76, 222, 223, 126, 158.

⁸ Freud, S., »Revizija učenja o snovima« u »Nova predavanja za uvođenje u psihanalizu«, Matica srpska, Novi Sad 1970, str. 85.

⁹ Freud, S., »Dosekta i njen odnos prema nesvesnom«, Matica srpska, Novi Sad 1970, str. 184.

¹⁰ Freud, S., »Remarks Upon the Theory and Practice of Dream — Interpretation«, Collected Papers, vol. V, London 1971.

¹¹ Freud, S., »Some Additional Notes upon Dream — Interpretation as a Whole«, Collected Papers, vol. V, London 1971, str. 154.

¹² Freud, S., »The Employment of Dream — Interpretation in Psychoanalysis«, Collected papers, Hogarth Press, London 1971.

¹³ Fromm, E., »Zaboravljeni jezik«, Matica hrvatska, Zagreb 1970, str. 65.

¹⁴ Fromm, E., »Veličina i granice Freudove misli«, Naprijed, Zagreb 1980, str. 81.

¹⁵ Jerotić, V., »Predgovor« za »Lavirint u čoveku«, Vuk Karadžić, Beograd 1969.

¹⁶ Jerotić, V., »Predgovor« za »Odabrana dela K. G. Junga«, Matica srpska, Novi Sad 1978.

¹⁷ Jones, E., »Life and Works of Sigmund Freud«, Basic Books, New York 1959.

¹⁸ Jung, C. G., »O psihologiji nesvesnog«, Matica srpska, Novi Sad 1978.

¹⁹ Jung, C. G., »Čovek i njegovi simboli«, Mladost, Zagreb 1973.

²⁰ Jung, C. G., »Praktična upotrebljivost analize snova« u »Duh i život«, Matica srpska, Novi Sad 1978, str. 221, 216, 212.

²¹ Jung, C. G., »Psihologija i religija« u »Psihološke rasprave«, Matica srpska, Novi Sad 1978, str. 110.

²² Jung, C. G., »Opšta gledišta psihologije snova« u »Dinamika nesvesnog«, Matica srpska, Novi Sad 1978, str. 365.

²³ Jung, C. G., »O bivstvu snova« u »Dinamika nesvesnog«, Matica srpska, Novi Sad 1978.

²⁴ Levy-Bruhl, L., »Primitivni mentalitet«, Naprijed, Zagreb 1954.

²⁵ McCarley, W. R. and Hobson, J. A., »The Neurobiological Origins of Psychoanalytic Dream Theory«, »American Journal of Psychiatry«, vol. 134, 11, 1977.

²⁶ Miller, C. H., »Dreams and Dreaming: The Current State of The Art«, »The American Journal of Psychoanalysis«, vol. 35, 2, 1975.

²⁷ Pongracz, M. i Sautner, I., »Carstvo snova«, Naprijed, Zagreb 1954.

²⁸ Trebešanin, Ž., »Frojdova strast za psihološkom analizom« »Psihologija«, 3—4, 1976.

²⁹ Vučetić, I., »Simboličnost snova u Starom zavetu«, »Polja«, 254, 1980.

³⁰ Supek, R., »Teorije o funkciji snova« u »Mašta«, Liber, Zagreb 1979, str. 117, 120.